

SHAHAR SHAROITIDA JANGOVAR HARAKATLAR OLIB BORISH TAKTIKASI RIVOJLANISHINING MEXANIZMLARI

(BOSQICHLARI VA USULLARI)

*Jamoat havfsizligi universiteti
magistratura tinglovchisi kapitan
Olimjonov Muxriddin Nizomiddin
o'g'li*

Annotatsiya: Ushbu maqola shahar sharoitida jangovar harakatlar olib borish taktikasi rivojlanish bosqichlari, mexanizmlari va usullarini ilmiy nuqtai nazardan tahlil qiladi. Shahar sharoitidagi janglar murakkab fazoviy tuzilmalar, vertikal va yerosti manevrlari, shuningdek, texnologik va innovatsion yechimlarni qo'llash orqali samaradorlikni oshirishga qaratilgan. Bo'linmalar moslashuvchanlik, tezkor qaror qabul qilishi va resurslarni optimal joylashtirish qobiliyatiga ega bo'lishi kerak. Max Boot, David Kilcullen va boshqa ekspertlar fikrlari shahar sharoitida taktikani doimiy yangilanish va moslashuvchan tizim sifatida shakllanishini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar: Shahar janglari, shahar sharoiti taktikasi, moslashuvchanlik, innovatsiya, vertikal manevr, raqamli razvedka, jangovar bo'linmalar, strategik ustunlik.

Аннотация: Данная статья анализирует этапы развития, механизмы и методы ведения боевых действий в городских условиях с научной точки зрения. Городские бои ориентированы на повышение эффективности за счет сложной пространственной структуры, вертикальных и подземных маневров, а также применения технологических и инновационных решений. Подразделения должны обладать гибкостью, способностью принимать быстрые решения и оптимально распределять ресурсы. Мнения экспертов, таких как Макс Бут и

Дэвид Килкаллен, подтверждают, что городская тактика формируется как постоянно обновляющаяся и адаптивная система.

Ключевые слова: городские бои, городская тактика, гибкость, инновации, вертикальный маневр, цифровая разведка, боевые подразделения, стратегическое преимущество.

Abstract: This article examines the development stages, mechanisms, and methods of conducting combat operations in urban environments from a scientific perspective. Urban warfare aims to enhance effectiveness through complex spatial structures, vertical and subterranean maneuvers, as well as the application of technological and innovative solutions. Units must possess flexibility, the ability to make rapid decisions, and optimal resource allocation. Insights from experts such as Max Boot and David Kilcullen confirm that urban tactics are formed as a continuously evolving and adaptive system.

Keywords: urban warfare, urban tactics, flexibility, innovation, vertical maneuver, digital reconnaissance, combat units, strategic advantage.

Ushbu maqola shahar sharoitdagi hududlarida olib boriladigan jangovar harakatlar qo‘shinlardan yuqori darajada moslashuvchanlik, koordinatsiya, texnologik ustunlik va psixologik barqarorlikni talab qiladi. Ushbu maqolada shahar sharoitida jangovar harakatlar olib borish taktikasi rivojlanish bosqichlari, mexanizmlari va usullari ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Shahar janglari tarixi, taktik yondashuvlar evolyutsiyasi, zamonaviy texnologiyalarning ta’siri, maxsus bo‘linmalar tayyorgarligi va jangovar amaliyotda qo‘llaniladigan usullar yoritiladi. Shahar sharoitida jangovar harakatlar olib borish zamonaviy harbiy amaliyotning eng murakkab va xavfli yo‘nalishlaridan biridir. XXI asrda qurolli mojarolarning aksariyati aynan shahar sharoiti darajasi yuqori bo‘lgan hududlarda kechayotgani bu masalaning dolzarbligini yanada oshirmoqda. Shahar infratuzilmasining zichligi, ko‘p qavatli binolar, tor ko‘chalar, yerosti kommunikatsiyalari, fuqarolarning katta soni va dushmanning yashirin harakatlanish imkoniyatlari shahar janglarining o‘ziga xos xususiyatlarini

yuzaga keltiradi. Shu bois bugungi kunda harbiy taktikalar, qo'shinlarni tashkil etish, texnikani qo'llash tamoyillari, shuningdek, maxsus bo'linmalarni jangga tayyorlash jarayonlari shahar muhitini hisobga olgan holda tubdan qayta ko'rib chiqilmoqda. Zamonaviy harbiy konfliktlar – Iroq, Afg'oniston, Suriyadagi janglar, shuningdek, Yaqin Sharq va Sharqiy Yevropadagi to'qnashuvlar – shahar sharoitida harakat taktikalarini takomillashtirish zarurligini yaqqol ko'rsatdi. Bu holat o'z navbatida harbiy xizmatchilar, taktik mutaxassislar va ilmiy tadqiqotchilar uchun shahar janglari strategiyasi va mexanizmlarini chuqur o'rganishni muhim vazifaga aylantiradi.

Tahlilchi David Kilcullen *shahar sharoitidagi jangovar harakatlarning rivojlanish mexanizmi murakkab muhit ekanini va uni doimiy o'zgartirib borish kerakligini takidlaydi. Zamonaviy taktik adapterlar kichik guruhlarining erkin manevr qila olishi, yashirin yo'laklar va ko'p qatlamli maydonlardan ustalik bilan foydalanishi bilan belgilanadi. Kilcullen ta'kidlashicha, har bir shahar o'ziga xos "operatsion ekotizim"ni yaratadi va taktik yondashuv aynan shu ekotizim ichidagi dinamik o'zgarishlarga moslashishi shart. Jangovar faoliyatni muvaffaqiyatli tashkil etish uchun jangchilar raqamli razvedka, dronlar va tarmoq orqali bog'langan kichik bo'linmalardan kompleks foydalanishni o'rganishi kerak. Uning fikricha, taktik rivojlanish bosqichlari moslashuv, tezkor qayta pozitsiyalanish va minimal iz qoldirib zarba berish qobiliyati bilan belgilanadi[1].*

Shahar maydonidagi jangovar harakatlar murakkab va doimiy o'zgaruvchan muhitni talab qiladi. Binolar va inshootlarning noyob tuzilishi qo'shinlar strategiyasini aniqlaydi, ularni moslashuvchan harakatlar bilan yengish mumkin. Kichik bo'linmalar mustaqil qaror qabul qilib, tezkor javob berish qobiliyatiga ega bo'lishi shart. Vertikal qatlamlardan foydalanish va yashirin yo'laklar harakatlarni diversifikatsiya qiladi, shuningdek taktika samaradorligini oshiradi. Real vaqt razvedkasi, dronlar va sensor tizimlari orqali ma'lumot yig'ish nazoratni kuchaytiradi. Operatsion ekotizim ichidagi harakatlar doimiy o'zgaruvchanlikni hisobga olishi lozim. Moslashuvchan pozitsiyalash va minimal ko'rinadigan zarbalar muvaffaqiyatni belgilaydi. Har bir

hududning xususiyatini hisobga olgan holda bo‘linmalar taktika va strategiyani uyg‘unlashtiradi. Axborot oqimi va koordinatsiya harakatlarni soddalashtiradi. Tezkor egallash va dushman resurslarini cheklash taktika ustunligini ta’minlaydi. Bo‘linmalar situatsiyaga moslashish orqali samaradorlikni oshiradi. Vertikal va yerosti manevrlari yangi imkoniyatlar ochadi. Harbiy operatsiyalar qat’iy rejadan ko‘ra, sharoitga tez moslashish bilan rivojlanadi. Taktik qarorlar shahar makoni dinamikasiga asoslanadi. Natijada shahar taktikasi doimiy yangilanish va moslashuvchan tizim sifatida shakllanadi.

J.Spencer nazarida shahar zamonaviy urushning markaziy nuqtasi bo‘lib, taktik rivojlanish mohiyati bo‘shliqlarni egallash, vertikal ustunlikni qo‘lga olish va texnologik vositalarni integratsiyalash jarayoniga tayangan. Unga ko‘ra, urban harakatlar evolyutsiyasi bosqichma-bosqich dronlar, sun‘iy intellektli kuzatuv tizimlari va aniq mo‘ljallangan sensor tarmoqlari orqali shakllanmoqda. Harbiy bo‘linmalar binolar, yo‘laklar va tomlar o‘rtasida uzluksiz harakatlanishni o‘rgangan sari jang maydoni gorizontaal emas, balki ko‘p o‘lchamli struktura tusini oladi. Spencer fikricha, shahar taktikasi hozir ko‘proq boshqariladigan axborot oqimi va maydonni to‘liq kartalashtirish bilan aniqlanadi[2].

Shahar zamonaviy urush maydonida strategik nuqtaga aylanadi, chunki unda hujum va mudofaa imkoniyatlari bir vaqtning o‘zida mavjud. Taktik yondashuvning rivojlanishi bo‘sh hududlarni tezkor nazorat qilish va vertikal ustunlikni qo‘lga olishga bog‘liq. Integratsiyalashgan texnologiyalar, xususan, ilg‘or sensorlar va tarmoqli monitoring tizimlari, bo‘linmalar qarorlarini aniqlashtiradi. Shahar maydonning o‘lchamlari va tuzilishi har bir harakatni murakkablashtiradi, lekin aniq rejalashtirilgan strategiyalar yordamida ustunlik yaratiladi. Binolar, ko‘priklar va boshqa inshootlar jang maydonining ko‘p o‘lchamli xaritasini hosil qiladi. Sun‘iy intellekt yordamida real vaqt rejimida axborot oqimi boshqariladi va pozitsiyalar optimallashtiriladi. Bo‘linmalar har bir harakatni makon xususiyatlariga moslashtirishi shart. Vertikal fazolarni hisobga olgan holda koordinatsiya samaradorligi oshadi. Hududiy infratuzilmalar va transport tarmoqlari taktika rejasini qo‘llab-quvvatlaydi. Axborot

integratsiyasi dushman niyatlarini oldindan aniqlashga imkon beradi. Tezkor adaptatsiya va resurslarni samarali joylashtirish muvaffaqiyatni ta'minlaydi. Harakatlarning uzluksiz monitoringi qaror qabul qilish jarayonini soddalashtiradi. Strategik va operativ ma'lumotlar bilan uyg'unlashgan harakatlar jang maydonida ustunlik yaratadi. Shahar taktikasi qat'iy shablonlarga bog'liq bo'lmay, doimiy yangilanish va moslashuvchanlikni talab qiladi. Shu bilan urban urushning samarali usullari murakkab muhitga moslashish orqali shakllanadi.

Anthony Cordesman konsepsiyasida shahar janglari rivoji logistika markazlari, resurs almashinuvi va ta'minot yo'llarining uzluksizligi bilan bog'liq mexanizmlar orqali talqin qilinadi. Uning fikricha, urban maydon faqat qurol ishlatiladigan hudud emas, balki iqtisodiy, ijtimoiy va infratuzilmaviy tugunlar jamlangan murakkab tizimdir. Harbiy taktikalar aynan shu tizimdagi uzilishlarni yaratish, dushman uchun qulay bo'lgan oqimlarni izdan chiqarish orqali takomillashadi. Strategik markazlarni egallash yoki neytrallashtirish taktik ustunlikning asosiy bosqichiga aylanadi. Cordesman shaharni nazorat qilish jarayoni resurslar bilan ishlash qobiliyatiga bevosita bog'liq ekanini ta'kidlaydi[3].

Shahar hududi jangovar faoliyatda faqat qurol ishlatiladigan maydon sifatida qaralmasligi kerak, chunki u murakkab ijtimoiy va iqtisodiy tizimlarni o'z ichiga oladi. Logistika markazlari, resurslar oqimi va transport tarmoqlari urban operatsiyalarning samaradorligini belgilovchi asosiy elementlardir. Bo'linmalar harakatining muvaffaqiyati ushbu infratuzilmaviy va moliyaviy tugunlarni nazorat qilish qobiliyatiga bog'liq. Urban maydonni boshqarish jarayoni dushman resurslarini cheklash va uning harakatini muvozanatlash orqali takomillashadi. Strategik nuqtalarni egallash yoki neytrallashtirish taktik ustunlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Har bir taktika shahar tizimidagi uzilishlarni yaratish va resurs oqimini izdan chiqarish orqali rivojlanadi. Axborot va logistika boshqaruvi urban harakatlar samaradorligini oshirishga yordam beradi. Shahar infratuzilmasi va xizmat ko'rsatish tizimlari qo'shinlar harakatini aniqlashda muhim rol o'ynaydi. Dushman faoliyatini cheklash uchun strategik rejalashtirish va koordinatsiya talab qilinadi. Bo'linmalar

pozitsiyalarini moslashtirib, resurslarni optimal joylashtirishi kerak. Shahar sharoitdagi operatsiyalar doimiy kuzatuv va tahlil orqali yangilanadi. Taktik qarorlar iqtisodiy va ijtimoiy tizimlar holatini hisobga olgan holda qabul qilinadi. Harakatlar oqimi va logistika mexanizmlari bir-biri bilan uyg'unlashganda ustunlik yuzaga keladi. Shahar taktikasi qat'iy shablonlarga emas, vaziyatga moslashuvchan tizimga tayangan holda shakllanadi. Shu bilan shaharning jangovar yondashuv resurslarni boshqarish va strategik nuqtalarni nazorat qilish orqali mukammallashadi.

Richard Simpkin manyovrlik nazariyasiga tayangan holda urban taktikasi taraqqiyotini tezlik, tashabbus va oldindan rejalashtirilgan yo'nalishlar orqali sharhlaydi. Uning fikricha, shahar hududi cheklovlar bilan to'la bo'lsa-da, to'g'ri tashkillashtirilgan bo'linmalar o'zlari uchun manyovr maydonini yaratishga qodir. Taktika evolutsiyasi shiddatli to'qnashuvlardan moslashuvchan va kichik segmentlarga bo'lingan harakatlarga o'tish orqali namoyon bo'ladi. Simpkinning nazariy modelida har bir qadam tashabbusni qo'lga olish va raqibni o'z ortidan ergashtirishga qaratiladi. Bu jarayon shahar strukturasini taktika foydasiga aylantirish mahoratini talab qiladi[4].

Shahar maydoni tezkor harakat va manevr imkoniyatlarini talab qiladigan murakkab jang maydoni sifatida qaraladi. Har bir hududning cheklovlari bo'linmalarning harakatini cheklashi mumkin, lekin to'g'ri tashkillashtirilgan tuzilma strategik ustunlik yaratadi. Tezlik va tashabbus taktika samaradorligining asosiy omillari hisoblanadi. Bo'linmalar oldindan rejalashtirilgan yo'nalishlarga muvofiq harakat qilganda, murakkab hududlarda ham ustunlikni saqlash mumkin. Kichik segmentlarga bo'lingan harakatlar shiddatli to'qnashuvlarda moslashuvchanlikni ta'minlaydi. Simpkinning nazariy modeli qaror qabul qilish jarayonini tezkorlik va situatsiyaga moslashish bilan bog'laydi. Har bir qadam tashabbusni qo'lga olishga va dushman reaksiyasini nazorat qilishga qaratiladi. Shahar strukturalari taktika foydasiga ishlatilganda, bo'linmalar yangi strategik imkoniyatlarga ega bo'ladi. Resurslarni optimal joylashtirish va pozitsiyalarni moslashtirish muvaffaqiyatni oshiradi. Vertikal va gorizontaal manevrlar raqibni chalg'itish imkonini yaratadi.

Bo‘linmalar mustaqil qarorlar qabul qilishi orqali operatsion moslashuvchanlikni oshiradi. Axborot almashinuvi va koordinatsiya harakatlarning birlashtirilganligini ta’minlaydi. Shahar hududi murakkab bo‘lsa-da, aniq strategik yondashuv samaradorlikni kafolatlaydi. Taktika evolyutsiyasi oldindan rejalashtirilgan harakatlar va tezkor adaptatsiya orqali rivojlanadi. Shu bilan shahar urushida muvaffaqiyat bo‘linmalarining tashabbusni ushlab turish qobiliyatiga bevosita bog‘liq bo‘ladi.

Eyal Weizman shahar janglarini fazoviy o‘zgaruvchanlik orqali tushuntiradi va shahar maydoni siyosiy, me’moriy hamda geometrik strukturalarning kesishgan nuqtasi sifatida tahlil qiladi. Unga ko‘ra, zamonaviy taktik rivojlanish bosqichlari yerosti qatlamlari, binolar ichki yo‘laklari va tomlar o‘rtasida shakllangan ‘vertikal jang maydoni’ bilan belgilanadi. Ushbu modelda uch o‘lchamli harakatlanish qo‘shinlar uchun yangi strategik imkoniyatlar yaratadi. Weizman fikricha, shahar dizayni, transport tarmoqlari va ijtimoiy makonlar harbiy rejalashga bevosita ta’sir qiladi va taktik qarorlar fazoviy idrok darajasiga bog‘liq holda murakkablashib boradi[5].

Shahar maydoni murakkab fazoviy tuzilmalarga ega bo‘lib, siyosiy, ijtimoiy va me’moriy elementlar o‘zaro kesishadi. Shahar janglarining rivoji hududning o‘zgaruvchan fazosi bilan bevosita bog‘liq. Yerosti qatlamlari, binolar ichidagi yo‘laklar va tomlar o‘rtasidagi harakatlar vertikal jang maydonini hosil qiladi. Uch o‘lchamli harakatlanish qo‘shinlarga yangi strategik imkoniyatlar yaratadi. Transport va infratuzilma tarmoqlari taktika rejasini shakllantiruvchi asosiy omillardir. Shahar dizayni pozitsiyalarni aniqlash va ustunlikni ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Ijtimoiy makonlar va aholining joylashuvi taktika qarorlariga ta’sir ko‘rsatadi. Bo‘linmalar harakatini fazoviy idrok darajasida rejalashtirish zarur. Murakkab strukturalar resurslar taqsimoti va harakatlar ketma-ketligini belgilaydi. Ko‘priklar, baland inshootlar va yer osti yo‘llari strategik ustunlikni oshiradi. Axborot yig‘ish va real vaqt kuzatuv pozitsiyalarni optimallashtirish imkonini beradi. Vertikal fazolarda manyovr qilish dushman faoliyatini cheklashga yordam beradi. Har bir qaror urban muhitning geometriyasi va tarkibini hisobga olgan holda qabul qilinadi. Taktika

murakkab fazoviy tuzilmaga moslashgan holda samaradorlikni oshiradi. Shu bilan shahar janglari doimiy yangilanish va moslashuvchan strategik tizim sifatida shakllanadi.

Max Boot shahar taktikasi evolyutsiyasini harbiy innovatsiyalar tarixi bilan bog‘lab, texnologiya va doktrina o‘zaro ta‘sirini asosiy omil sifatida ko‘rsatadi. Unga ko‘ra, shahar muhitida qurol tizimlari, harakatlanish uslublari va boshqaruv mexanizmlarining o‘zgarishi jang usullarini tubdan yangilab keladi. Boot fikricha, yangilikni tez qabul qilgan bo‘linmalar yuqori samaraga erishadi, konservativ yondashuv esa shahar sharoitida ko‘proq yo‘qotishlarga olib keladi. Innovatsiya jarayoni taktik rivojlanishning uzviy qismiga aylanadi[6].

Shahar taktikasi doimiy innovatsiyalar bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, harbiy jarayonlar tarixiy tajribadan kelib chiqadi. Max Boot fikricha, texnologiya va doktrina o‘zaro uyg‘unlashganida jangovar usullar tubdan rivojlanadi. Shahar muhitidagi murakkabliklar bo‘linmalarning harakatlanish qobiliyatini va qaror qabul qilish jarayonini aniqlaydi. Yangiliklarni tez qabul qilgan bo‘linmalar murakkab hududlarda ustunlikka erishadi, chunki ular samarali resurs taqsimoti va harakatni optimallashtira oladi. Konservativ yondashuv esa shahar sharoitda yo‘qotish xavfini oshiradi, chunki mavjud metodlar murakkab geometriya va vertikal strukturalarga moslashmagan bo‘ladi. Innovatsiya jarayoni taktika evolyutsiyasini tezlashtiradi va bo‘linmalarning adaptatsiya qobiliyatini oshiradi. Texnologik yechimlar, jumladan, ilg‘or kuzatuv tizimlari va avtomatlashtirilgan boshqaruv, qarorlarni aniqroq va tezroq qabul qilish imkonini beradi. Har bir yangi qurol tizimi yoki boshqaruv mexanizmi shahar maydonning murakkabligini hisobga olgan holda samaradorlikni oshiradi. Taktik qarorlar endi faqat shablonlarga emas, balki real vaqtli ma‘lumotlar va innovatsion yechimlarga asoslanadi. Bo‘linmalar o‘z pozitsiyalarini yangicha metodlar orqali moslashtiradi va dushman faoliyatini samarali cheklaydi. Innovatsiyalar hududiy nazorat va logistik jarayonlarni optimallashtiradi, bu esa strategik ustunlikni mustahkamlaydi. Shahar hududidagi taktik yondashuv doimiy rivojlanish va moslashuvchan tizim sifatida shakllanadi. Max Boot nazariyasi ilmiy jihatdan

haqiqatga yaqin, chunki tarixiy tajribalar shahar sharoitdagi jangovor harakatlarda texnologiya va doktrina o'zgarishi bilan bog'liq muvaffaqiyatlarni tasdiqlaydi. Shu sababli, men uning fikriga qo'shilaman, chunki innovatsion yondashuvlar shahar janglaridagi taktikani samarali qilishning asosiy omilidir.

Shahar sharoitida jangovar harakatlar murakkab fazoviy struktura, vertikal va yerosti manevrlari hamda texnologik yechimlarni qo'llashni talab qiladi. Shahar taktikasida bo'linmalarning moslashuvchanligi, tezkor qaror qabul qilishi va resurslarni samarali boshqarishi muvaffaqiyatni belgilaydi. Shahar maydoni nafaqat harbiy, balki iqtisodiy, ijtimoiy va infratuzilmaviy tizimlarni o'z ichiga oladi, bu esa taktik rejalashtirishni murakkablashtiradi. Ekspertlar fikricha, shahar taktikasi doimiy yangilanish, innovatsiyalar va real vaqtli axborot bilan uyg'unlashgan adaptiv tizim sifatida rivojlanadi. Shu bilan, shahar janglarida ustunlikni qo'lga kiritish bo'linmalar tashabbusi, koordinatsiyasi va texnologik ustunligiga bog'liq bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Kilcullen, David. *Out of the Mountains: The Coming Age of the Urban Guerrilla*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
2. Spencer, J. *Advanced Military Tactics in Urban Environments*. Oxford: Oxford University Press, 2012.
3. Cordesman, Anthony H. *The Lessons of Modern War, Volume II: The Iran-Iraq War*. Boulder, CO: Westview Press, 2006.
4. Simpkin, Richard. *Race to the Swift: Thoughts on Twenty-First Century Warfare*. London: Brassey's, 1987.
5. Weizman, Eyal. *Forensic Architecture: Violence at the Threshold of Detectability*. New York: Zone Books, 2017.
6. Boot Max. *Invisible Armies: An Epic History of Guerrilla Warfare from Ancient Times to the Present*. Liveright Publishing, 2013.